

Geneza i kontekst političke komunikacije u Hrvatskoj na referendumu o članstvu u Europskoj uniji iz 2012. i na europskim izborima iz 2013. i 2014. – četvrt stoljeća između nacionalnih i europskih tema

Boško Picula, Kristina Žnidarić***

Sažetak

Hrvatska nije samo trenutačno posljednja država koja je postala punopravnom članicom Europske unije, nego je i njezina jedina članica u povijesti čiji su birači dvije godine zaredom, 2013. i 2014., birali svoje zastupnike u Europski parlament. Doda li se tomu da je u Hrvatskoj 2012. održan referendum o pristupanju zemlje Europskoj uniji, moguće je zaključiti da se dosad ni u jednoj članici Unije njezini birači nisu tako učestalo izjašnjavali o europskim političkim temama. Znači li to da su hrvatski birači „najeuropskiji“ kad je riječ o političkoj komunikaciji vezanoj uz europske teme na neposrednim izjašnjavanjima volje i preferencija? Ili je i u Hrvatskoj zabilježena ta pojava da su europske izbore, a prije toga i referendum, političke stranke i sudionici na izborima iskoristili za stavljanje nacionalnih političkih, ekonomskih i društvenih tema u prvi plan? Temeljem iskustava s izbora za Europski parlament u Hrvatskoj politička komunikacija pokazuje i zajednički europski trend i specifično hrvatsko obilježje. Kao i u većini članica Europske unije, na europskim izborima iz 2004. i 2009. i u Hrvatskoj su uoči izbora za Europski parlament dominirale nacionalne teme u političkoj komunikaciji i profiliranju sudionika na izborima. Hrvatska je pak specifična utoliko što je u smislu političke komunikacije ključnu ulogu u promicanju europskih tema i važnosti Europskog parlamenta kao tijela za koje se glasa na izborima iz 2013. i 2014. preuzela izborna administracija na čelu s Državnim izbornim povjerenstvom. Ta dva komunikacijska pristupa izborima – nacionalni, od strane političkih stranaka,

* dr. sc. Boško Picula, viši predavač na Visokoj školi međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjöld u Zagrebu

** Kristina Žnidarić, diplomantica na Visokoj školi međunarodnih odnosa i diplomacije Dag Hammarskjöld u Zagrebu

i europski, od strane tijela koja provode izbore – rezultirala su iz europskih izbora u svojevrsne miniparlamentarne izbore.

Ključne riječi: Hrvatska, Europska unija, europski izbori, referendum, politička komunikacija.

Uvod: Za Hrvatsku i Europu

Iako je Hrvatska postala članicom Europske unije 1. srpnja 2013.¹ te je u tom smislu posljednja država primljena u članstvo najutjecajnije svjetske integracije, na hrvatskim su izborima europske teme prisutne još od 1990. Naime te su godine, 22. i 23. travnja te 6. i 7. svibnja,² u zemlji održani prvi višestranački demokratski izbori dok je Hrvatska još uvijek bila članica bivše jugoslavenske federacije. Od šest bivših jugoslavenskih republika, Hrvatska je, uz Sloveniju, u proljeće 1990. prva održala višestranačke demokratske izbore, dok su preostale četiri republike, Makedonija, Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora, slobodne izbore održale pola godine kasnije, u jesen 1990. Na prvim demokratskim izborima u Hrvatskoj 1990. godine najvažnije su teme bile raskid s dotadašnjim komunističkim režimom i budućnost Hrvatske u odnosu na Jugoslaviju, odnosno sveobuhvatni preobražaj dotadašnjega društvenog i političkog sustava (Zakošek, 2002: 11). U oba su se slučaja izborni akteri živo pozivali na europske vrijednosti demokracije, tržišnoga gospodarstva i slobodnog izbora kad je riječ o udruživanju država u saveze te njihovu razdruživanju. Tijekom predizborne kampanje zagovornici što samostalnijeg položaja Hrvatske u odnosu na jugoslavensku federaciju i ostale republike koje su je činile isticali su upravo tadašnju Europsku ekonomsku zajednicu (EEZ) kao primjer slobodnog udruživanja država kakvom treba težiti i Hrvatska. Na predizbornim skupovima uglavnom oporbenih stranaka u odnosu na još uvijek vladajuće komuniste vijorile su se, uz hrvatske, i europske zastave.

Mada je to u tom trenutku bilo nemoguće, niz kandidata na izborima zagovarao je pridruživanje Hrvatske Europskoj ekonomskoj zajednici, naravno kad uvjeti hrvatske državne samostalnosti budu ostvareni. Na tim je izborima Europa definitivno bila jedna od najčešće korištenih poruka jer je u samo jednoj riječi podrazumijevala zapadni sustav vrijednosti, od demokracije do kapitalizma, te izbor zajednice država kojoj je velika većina građana Hrvatske željela pripadati. Usto, tema priključivanja Europskoj ekonomskoj zajednici bila je jedna od rijetkih koju su, svatko iz svojih pozicija, podržavale i vlast i oporba. Tada još uvijek vladajući Savez komunista Hrvatske – Stranka demokratskih promjena (SKH-SDP), koji je i inicirao raspisivanje demokratskih izbo-

1 Hrvatska je postala 28. članica Europske unije, i to kao prva država nakon Grčke koja je 1981. u Uniju primljena samostalno, a ne zajedno s drugim državama.

2 Prvi višestranački demokratski izbori u Hrvatskoj održani su u dva kruga. Naime koristio se većinski izborni sustav s dva izborna kruga i jednomandatnim izbornim jedinicama.

ra, uz europske je teme vezivao miran početak tranzicije iz autokratskog u demokratski sustav, dok je glavna oporbena i buduća vladajuća stranka, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), u zagovaranju Europske ekonomske zajednice prizivala hrvatsku državnu samostalnost bez obzira na to što je tu samostalnost prije početka rata 1991. godine vidjela u okviru pretvaranja jugoslavenske federacije u jugoslavensku konfederaciju. Ukratko, još su 1990. godine europske teme bile itekako važne na hrvatskim izborima bez obzira na to što su ti izbori bili nacionalnog i lokalnog predznaka. Dvadeset i tri godine kasnije Hrvatska je prvi put sudjelovala na izborima za Europski parlament kao samostalna država, ali su ovaj put dominirale nacionalne teme.

Od jugoslavenske federacije do Europske unije

U proteklih četvrt stoljeća organiziranja višestranačkih demokratskih izbora u Hrvatskoj europske su teme, ili bolje rečeno vrijednosti, najafirmativniji predznak u političkoj komunikaciji između kandidata na izborima i birača imale 1990., odnosno u godini koja je vremenski najudaljenija od hrvatskoga članstva u Europskoj uniji. Je li u pitanju kontradikcija? Nije; s obzirom na slijed dramatičnih političkih događaja koji su uvelike odredili odnos hrvatskih građana prema Europskoj ekonomskoj zajednici, tj. Europskoj uniji, takva promjena ne čudi. Naime Europa je 1990. kroz pojam o svojoj integraciji na ekonomskom, političkom i vrijednosnom polju za dominantan broj hrvatskih državljana, kao uostalom i za državljane ostalih postkomunističkih zemalja u Srednjoj, Istočnoj i Jugoistočnoj Europi, predstavljala više nego poželjan ideal. Sustav kakvom se u političkom, ekonomskom i društvenom smislu težilo. Pritom svakako treba istaknuti da je Hrvatska, zajedno s ostatkom bivše Jugoslavije, imala drukčiji tip komunističkog režima u odnosu na Sovjetski Savez i njegove saveznice unutar Varšavskoga pakta. Bivša Jugoslavija, premda kao jednostranački komunistički režim represivan prema političkim neistomišljenicima, imala je znatno „mekšu“ politiku kad je riječ bila o dijelu prava i sloboda čovjeka, od mogućnosti putovanja u inozemstvo, preko ograničena privatnog poduzetništva i radničkog upravljanja poduzećima i društvenim ustanovama do otvorenosti granica zbog ovisnosti nacionalnoga gospodarstva o turizmu. U vanjskopolitičkom smislu Jugoslavija je bila nesvrstana zemlja, iako komunistička, izvan dvaju vojnopoličkih blokova.

Slom komunističkih režima na istoku Europe u jesen 1989. u Hrvatskoj i ostatku bivše Jugoslavije nije protjecao na dramatičan način kroz masovne prosvjede (Čehoslovačka, Bugarska) i revolucije (Rumunjska), nego je došlo do institucionalne promjene sustava „odozgo“ (Smerdel i Sokol, 2007: 78, 79). To znači da je vladajuća komunistička stranka,³

3 Iako je u cijeloj bivšoj Jugoslaviji politički monopol imao Savez komunista Jugoslavije kao jedina zakonski dopuštena stranka, svaka je od jugoslavenskih republika i pokrajina imala svoj savez komunista, a koji su na početku raspada države imali sve udaljenije stavove o sudbini režima i same Jugoslavije.

postupno u svakoj od jugoslavenskih republika, sama pokrenula političke i društvene promjene koje su se najočitije manifestirale kroz provedbu demokratskih izbora. U takvim je okolnostima zapadni dio Europe, sa svojom ekonomsko-političkom integracijom, predstavljao najlogičniji izbor za sustav kakav se nastojao implementirati na razvalinama propala komunističkog sustava. Hrvatska u tom smislu nije bila izuzetak, tim više jer je u Hrvatskoj način života, ne računajući politička prava i slobode, bio umnogome sličan zapadnoeuropskom. U to su se mogli uvjeriti mnogobrojni turisti i ostali posjetitelji koji su u Hrvatsku dolazili posljednjih godina komunističkoga režima.

Međutim nešto je drugo značajno razlikovalo Hrvatsku, odnosno bivšu Jugoslaviju, od ostatka Europe, i onog demokratskog i onog komunističkog. To su bili međunacionalni odnosi jer je bivša Jugoslavija sa svojih šest republika i dvije autonomne pokrajine u sastavu Srbije (Vojvodina i Kosovo) bila *de facto* nekonsolidirana država koju su nametnule okolnosti nakon oba svjetskog rata. Nakon Prvog svjetskog rata Jugoslavija je osnovana od strane južnoslavenskih zemalja iz bivše Austro-Ugarske (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina) i samostalnih kraljevina Srbije i Crne Gore. Prva Jugoslavija bila je i sama monarhija pod dominacijom Srbije, dok je druga Jugoslavija nastala nakon Drugog svjetskog rata, i to kao socijalistička federacija s monopolom komunističke stranke i režima doživotnoga jugoslavenskog predsjednika Josipa Broza Tita, inače Hrvata. Nakon Titove smrti 1980. godine bilo je samo pitanje trenutka kad će se represivni režim i prisilna zajednica niza naroda početi raspadati.

Paradoksalno ili ne, to se počelo događati 1990. godine nakon uvođenja demokratskog sustava u cijeloj bivšoj Jugoslaviji jer su republike, jedna po jedna, počele organizirati referendume o samostalnosti. Te su referendume od kraja 1990. do početka 1992. provele Slovenija, Hrvatska, Makedonija i Bosna i Hercegovina, dok su se Srbija i Crna Gora 1992. udružile u novu jugoslavensku saveznu državu. Raspad bivše Jugoslavije i višegodišnji rat koji je to popratio, a za čije je teške posljedice međunarodna zajednica okrivila Srbiju na čelu sa Slobodanom Miloševićem, kasnije optuženim za ratne zločine, namećući joj sankcije, pretvorio se u najteži vojni sukob i humanitarnu krizu u Europi nakon Drugog svjetskog rata. Uvelike zatečena krvavim sukobima i bez brzog odgovora na pitanje kako riješiti jugoslavensku političku krizu, Europska ekonomska zajednica odmah se po izbijanju rata 1991. godine uključila u rješavanje sukoba,⁴ ali su učinci izostali. Nakon kraćeg rata u Sloveniji, u kojem su jugoslavenske savezne vlasti i vojska pokušali spriječiti slovensku samostalnost, te istog takvog pokušaja u Hrvatskoj, ovaj put uz pomoć dijela srpske nacionalne manjine, rat se u Hrvatskoj rasplamsao u ljeto 1991. te u najintenzivnijoj fazi potrajao sve do početka 1992. godine.

Uoči, a osobito tijekom rata iz 1991. idealizirani pojam Europe s prvih izbora u Hrvatskoj jednostavno je nestao. Europska ekonomska zajednica, a kasnije i Europska

4 EEZ je odmah po izbijanju sukoba 1991. godine poslao svoje promatrače u Hrvatsku, ali je njihova uloga bila simbolična, dok je OUN svoje mirovne postrojbe – UNPROFOR – poslao početkom 1992.

uniya počele su se doživljavati kao neučinkoviti akteri koji ne mogu niti zaustaviti rat niti osigurati hrvatsko pravo na samostalnost (Weidenfeld i Wessels, 2005: 275, 276). Stvari su se donekle promijenile kad je 15. siječnja 1992. Europska ekonomska zajednica priznala Hrvatsku i Sloveniju kao samostalne države, te se u ratom zahvaćenoj Hrvatskoj ponovno počelo govoriti o Hrvatskoj kao o „novoj europskoj zvijezdi“. Zadovoljstvo zbog međunarodnog priznanja državne samostalnosti, predvođenog upravo državama članicama EEZ-a, dugoročno je stvorilo temelje za pozitivnu percepciju europske integracije u Hrvatskoj. Poglavitito jer su nakon hrvatskog osamostaljenja sve relevantne hrvatske političke stranke, neovisno o tome jesu li bile na vlasti ili u oporbi te neovisno o svojoj ideološkoj pripadnosti, kao glavni vanjskopolički cilj istaknule ulazak Hrvatske u Europsku uniju. Pritom je politička elita napravila ključan potez jer je u komunikaciji s građanima hrvatsko članstvo u Europskoj uniji (kao i članstvo u NATO-u) neprestance isticala kao primarni nacionalni interes oko kojeg je stvoren nacionalni konsenzus. Ipak, malo je tko mogao pretpostaviti da će za ostvarenje tog vitalnog cilja biti potrebne ne godine već desetljeća.

Deset godina od zahtjeva za članstvo do članstva u Europskoj uniji

Rat u Hrvatskoj i susjednoj Bosni i Hercegovini završio je 1995.⁵ Njegovim završetkom Hrvatska je ponovno uspostavila suverenitet nad cijelim teritorijem te se činilo da će zemlja u poratnom vremenu napredovati i kad je riječ o obnovi i kad je riječ o ispunjavanju glavnih vanjskopoličkih ciljeva u pogledu euroatlantskih integracija. Europska unija upravo se 1995. proširila na tri nove članice (Austrija, Finska, Švedska) te je postalo izvjesno da će sljedeći krug proširenja, doduše ne tako skoro, uključiti zemlje u tranziciji u Srednjoj i Jugoistočnoj Europi. Najbliže članstvu u Europskoj uniji i NATO-u u drugoj polovini 1990-ih bile su Poljska, Češka i Mađarska kao politički i gospodarski najnaprednije i najstabilnije države na istoku Europe. Premda je Hrvatska prolazila kroz zahtjevnu poslijeratnu obnovu, koja je i politički i ekonomski nužno usporila njezin put prema Europskoj uniji i NATO-u, vlast je u Hrvatskoj u političkoj komunikaciji s građanima neprestance isticala potrebu da zemlja što prije otpočne proces priključivanja Europskoj uniji i NATO-u. U prijeratnom, ratnom i poslijeratnom razdoblju vladajuća je stranka u Hrvatskoj bila HDZ, a najvažniji politički akter njezin predsjednik i ujedno predsjednik Republike Franjo Tuđman, koji je na čelu zemlje bio od 1990. do svoje smrti 1999. godine. Hrvatska demokratska zajednica pritom se našla u kontradiktornom položaju jer je u zemlji zagovarala što brži put Hrvatske u Europu, dok je u Europi HDZ-ova vlast, zbog svojih autokratskih tendencija, pitanja sankcioni-

5 Rat je u Hrvatskoj završio vojnom operacijom Hrvatske vojske koja je u ljeto i jesen 1995. pobijedila pobunjene snage hrvatskih Srba u središnjim dijelovima zemlje, dok je istok Hrvatske reintegriran 1998., ne vojnom akcijom nego uz mirovnu misiju OUN-a.

ranja ratnih zločina i odnosa prema manjinama, poglavito srpskoj, doživljavana uglavnom kao protueuropska, slično kao i vlast slovačkog premijera Vladimira Mečiar. Stoga su se u drugoj polovini 1990-ih između Hrvatske i Slovačke često povlačile paralele, s tom razlikom što je Hrvatska prošla kroz težak četverogodišnji rat.

Uglavnom zbog političkih razloga, Hrvatska je od 1995. do 2000. godine ostala po strani u pogledu bilo kakvih konkretnijih koraka prema euroatlantskim integracijama te se nije niti našla u krugu zemalja koje su 1999. ušle u NATO (Poljska, Češka, Mađarska). Već je tada bilo potpuno jasno da će realizacija europskih tema u hrvatskoj politici pričekati rezultate sljedećih parlamentarnih i predsjedničkih izbora, koji su se održali početkom 2000. Nezadovoljni sporošću u obnovi zemlje, gospodarskim problemima te desetogodišnjom vlašću HDZ-a, koji je iscrpio svoj demokratski legitimitet, hrvatski su birači u siječnju 2000. izabrali novi sastav parlamenta u kojem je veliku većinu osvojila udružena oporba na čelu sa socijaldemokratima (SDP) i liberalima (HSL). Tako su se nakon punog desetljeća u Hrvatskoj na vlasti našli članovi stranke nasljednice bivših komunisti, ovaj put u širokoj koaliciji s drugim oporbenim strankama, a premijerom je postao vođa SDP-a Ivica Račan. Za novog predsjednika Republike izabran je bivši Tuđmanov suradnik, a kasnije žestoki suparnik Stjepan Mesić, koji je pobijedio i na predsjedničkim izborima iz 2005. Ta promjena vlasti označila je pravi početak realizacije hrvatskog priključivanja Europskoj uniji i NATO-u.⁶ Ipak, taj će put biti dug iako je hrvatska javnost početkom 2000. očekivala da će zemlja planirane ciljeve o članstvu u euroatlantskim integracijama ostvariti najkasnije sredinom desetljeća.

Kao i HDZ-ova vlast, i nova je vlast predvođena SDP-om neprestance isticala posvećenost ulasku Hrvatske u EU. Prvo je u lipnju 2000. u hrvatskom parlamentu osnovan Odbor za europske integracije,⁷ a već u studenom iste godine u hrvatskoj je prijestolnici održan Zagrebački summit. Na njemu su sudjelovali šefovi država i vlada svih petnaest država članica Europske unije te čelne osobe država obuhvaćenih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju: Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Albanije i Savezne Republike Jugoslavije. Nakon tom prilikom otvorenih pregovora Hrvatska je u studenom 2001. s Europskom unijom potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju kao preduvjet podnošenja zahtjeva za članstvo u Uniji. Taj je zahtjev Hrvatska podnijela 21. veljače 2003., što je bio formalni početak procesa hrvatskog priključivanja Europskoj uniji. Tijekom 2004. prvo je Europska komisija dala pozitivno mišljenje o hrvatskom članstvu u Europskoj uniji (travanj), a zatim je Europsko vijeće potvrdilo Hrvatsku kao državu kandidatkinju (lipanj). U međuvremenu je ponovno došlo do promjene vlasti u Hrvatskoj te je vladu sastavio HDZ, ovaj put na čelu s novim predsjednikom

6 Hrvatska je u NATO, zajedno s Albanijom, ušla 2009., četiri godine prije nego što je ušla u Europsku uniju. To znači da su sve bivše socijalističke države prije ulaska u EU ušle u NATO.

7 Istodobno je u Vladi osnovano posebno ministarstvo za europske integracije.

Ivom Sanaderom, koji je preuzeo i dužnost premijera. Mada je kao oporba od 2000. do 2003. HDZ sustavno kritizirao SDP i ostale stranke vladajuće koalicije, osobito u vezi s odnosom prema Europskoj uniji, smatrajući ga servilnim, odmah po dolasku na vlast pretvorili su se u najvećeg zagovornika što bržeg puta Hrvatske u EU i NATO, ističući to kao jedan od svojih najvažnijih ciljeva, osobito u kontekstu proširenja Europske unije iz 2004. na deset novih članica, većinom nekadašnjih socijalističkih država, među kojima je bila i Slovenija kao jedina država nasljednica bivše Jugoslavije (Keukeleire i MacNaughtan, 2008: 60, 61).

Zato ne čudi da su HDZ i SDP kao nova vladajuća i najjača oporbena stranka osnovali neformalni Savez za Europu kao programsku koaliciju s ciljem što skorijeg ulaska Hrvatske u Europsku uniju. S hrvatske je strane jednu od najvažnijih uloga u tom procesu preuzeo Nacionalni odbor, osnovan u siječnju 2005., kao radno tijelo Hrvatskoga sabora za praćenje pregovora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji. Nakon šestomjesečne odgode zbog upitnosti suradnje Hrvatske s Haaškim tribunalom za ratne zločine, pregovori o pristupanju Hrvatske Europskoj uniji napokon su započeli 3. listopada 2005. Potrajali su gotovo šest godina, a završeni su 30. lipnja 2011. Na temelju uspješno završenih pregovora Ugovor o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji svečano je potpisan 9. prosinca 2011. Istog je mjeseca Hrvatska dobila novu parlamentarnu većinu, ponovno s SDP-om na čelu, jer je HDZ doživio izborni poraz ponajprije zbog gubitka povjerenja birača u bivše vodstvo stranke na čelu s Ivom Sanaderom, koji se zbog optužbi za korupciju našao u pritvoru nakon što je 1. srpnja 2009. svojevóljno napustio dužnost premijera i predsjednika HDZ-a, i to nakon što je na parlamentarnim izborima iz 2007. godine ponovno pobijedio, pri čemu je HDZ još na izborima iz 2003. uspješno iskoristio temu ulaska Hrvatske u Europsku uniju (Lalić i Kunac, 2010: 121). Doživljavan i u zemlji i u inozemstvu kao „najeuropskiji“ hrvatski političar, Ivo Sanader ipak nije ugrozio percepciju potrebe hrvatskog pristupanja Europskoj uniji. Mada pravomoćno osuđen na višegodišnju zatvorsku kaznu i tako trajno obilježen u hrvatskoj javnosti, njegovu ulogu u promicanju europskog zajedništva i zalaganja za Europsku uniju malo tko može osporiti. Neovisno o promjenama raspoloženja hrvatskog javnog mnijenja u pogledu članstva u Europskoj uniji, posebice u razdoblju slovenske blokade pregovora zbog spora oko granice na moru, podrška članstvu u Uniji nikad nije padala ispod dvije trećine ispitanika. Međutim za političku elitu, koja je neovisno o stranačkim i ideološkim predznacima postigla konsenzus oko članstva Hrvatske u Europskoj uniji, nešto se drugo pojavilo kao mogući problem.

Referendum o članstvu u Europskoj uniji: Tu pripadamo

Naime prema Ustavu Republike Hrvatske, udruživanje Hrvatske u saveze s drugim državama podrazumijeva razrađen političko-pravni postupak o kojem u konačnici od-

lučuju birači na referendumu. Prema Ustavu iz 1990., za takvu je odluku bila potrebna natpolovična većina svih birača. To je značilo da bi na referendumu za pristupanje Hrvatske Europskoj uniji za članstvo trebala glasati ne samo većina izašlih birača, nego većina svih birača u zemlji. Taj se uvjet unaprijed činio teško ostvarivim te su čelnici parlamentarnih stranaka u ljeto 2010., kada je završetak pregovora bio izvjestan, odlučili promijeniti Ustav. Dogovorom vlasti i oporbe nova je ustavna norma glasila da se odluka o udruživanju Republike Hrvatske u saveze s drugim državama donosi na referendumu većinom glasova birača koji su pristupili tom referendumu. U krajnjem slučaju, odluku 'za članstvo' mogao je donijeti i samo jedan birač jer se više nije tražilo da na referendum izađe određeni broj birača. Na taj je način Hrvatska iz jedne krajnosti otišla u drugu, ali je politički cilj postignut. Referendum o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji održan je 22. siječnja 2012. godine.

Rezultati su bili u skladu s očekivanjima i u vezi s podrškom hrvatskom članstvu u Europskoj uniji i u vezi s interesima birača prema toj odluci. Tako je na referendum izašlo manje od polovine birača, konkretno njih 43,51 posto (u samoj Hrvatskoj 47,55 posto, ne računajući hrvatske državljane u inozemstvu). Na taj su se način ostvarila strahovanja da referendum neće privući ni natpolovičan interes hrvatskih birača te je spomenuta promjena Ustava prevenirala mogućnost da odluka propadne upravo na referendumu. S druge strane za članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji glasalo je 66,27 posto birača izašlih na referendum, dok je protiv članstva bilo 33,13 posto (0,60 posto birača nije se izjasnilo ni 'za' ni 'protiv'). Upravo su takvi rezultati pokazali dvije stvari. Prvo, tijekom dugih i na trenutke teških pregovora o pristupanju Hrvatske Europskoj uniji hrvatski su državljani sve manje doživljavali EU kao integraciju koja bi mogla brzo i učinkovito utjecati na poboljšanje njihova svakodnevnog života. Pregovori su se odužili, stvorena je takva predodžba da Europska unija od Hrvatske zahtijeva previše ili barem najviše dosad kada je riječ o novim članicama, a pojavili su se i prvi artikulirani euroskeptični politički akteri i stranke. Usporede li se rezultati parlamentarnih izbora održanih 4. prosinca 2011. i referenduma održanog samo mjesec i pol dana kasnije, uočava se nesklad između podrške eurooptimističnim strankama i podrške članstvu u Europskoj uniji. Na parlamentarnim izborima sve su se vodeće političke stranke, neovisno o tome jesu li se kasnije našle na vlasti ili u oporbi, izjasnile u korist članstva, uključujući one najjače, SDP i HDZ. Te su stranke na izborima zbrojeno osvojile više od 90 posto glasova birača, dok su euroskeptične stranke bile u značajnoj manjini. Međutim na referendumu je euroskepticizam manifestirala jedna trećina biračkog tijela, protiveći se iz različitih razloga – gubitka dijela suverenosti, neučinkovitosti Europske unije, pitanja identiteta i sl. – hrvatskom članstvu. Drugo, referendumu nije prethodila sustavnija kampanja upoznavanja birača s prednostima i manama hrvatskog priključivanja Europskoj uniji bez razrade pragmatične strategije i odgovarajućeg stila političkog komuniciranja u takvim slučajevima (Trent i Friedenberga, 2008:

91). Bivša i nova vlast svoj su posao odradile krajnje rezervirano, smatrajući da je njihovo deklaratorno podržavanje Europske unije dovoljno da motivira birače na izlazak na referendum. Sama je kampanja od strane državnih institucija i premijerke Jadranke Kosor iz HDZ-a⁸ pokrenuta pola godine prije planiranog referenduma, uz slogan „Europska unija: Tu pripadamo“. Vizualni identitet kampanje činio je jednostavan i efektan logo s crvenim i plavim kvadratom kao simbolima Hrvatske i Europske unije. Prema riječima autora, slogan i logo označavali su trenutačno stanje, da je Hrvatska „svoja na svome“ te da će za dvije godine pripadati Europskoj uniji kao država koja istodobno ima državotvorne elemente i elemente pripadnosti Europskoj uniji. Na taj su način gotovo ponovljene poruke s prvih demokratskih izbora iz 1990., kad se također isticalo da se Hrvatska napokon treba vratiti Europi, kojoj oduvijek pripada, nakon niza desetljeća nametnutih državnih zajednica na Balkanu.

No sadržajnije kampanje, osobito u intenzivnijem komunikacijskom smislu u kontekstu mreže međusobnih utjecaja pojedinih subjekata (birači, interesne skupine, mediji...) (Šiber, 2003: 111) nije bilo. Građanima je na raspolaganju bio, među ostalim, službeni internetski portal Vlade, niz susreta političara sa zainteresiranom javnosti te cjelokupan dokumentacijski materijal vezan uz pregovore. Izostali su pak komunikacijski apeli koji su trebali motivirati građane u mišljenju da je upravo njihova odluka na referendumu, u legitimacijskom smislu, najvažnija. To je inače bio tek drugi nacionalni referendum u Hrvatskoj nakon 1991., kada se odlučivalo o hrvatskoj državnoj suverenosti i samostalnosti izvan jugoslavenske federacije. Na tom je referendumu, za usporedbu, glasalo čak 83,56 posto birača, pri čemu se za suverenost i samostalnost Hrvatske izjasnilo njih 93,24 posto. Pravo je pitanje zašto službena vlast, političke stranke i vodeći političari nisu organizirali sustavniju kampanju u korist izlaska birača na referendum o članstvu Hrvatske u Europskoj uniji. Očito se procijenilo da je „stvar gotova“ te se vlast oglušila čak i o prijedlog pojedinih nevladinih udruga da se referendum organizira barem mjesec-dva kasnije kako bi se građane što bolje upoznalo sa sadržajem hrvatskog članstva u Uniji. S druge strane protivnici članstva potpuno su marginalizirani u javnosti i medijima te su se služili metodama gerilskog marketinga kako bi njihova poruka stigla do birača, od prosvjeda pred institucijama vlasti do uličnih performansa. U političkom smislu, samo je jedna parlamentarna stranka izražavala uvjetovani euroskepticizam. To je bila desno orijentirana Hrvatska stranka prava – Ante Starčević (HSP AS), čija je predsjednica Ruža Tomašić isticala da se ona načelno ne protivi ulasku Hrvatske u Europsku uniju, ali da je hrvatsko članstvo u tom trenutku preuranjeno.

8 Jadranka Kosor postala je predsjednica HDZ-a i premijerka u srpnju 2009. nakon iznenadne ostavke dotadašnjeg predsjednika stranke i Vlade Ive Sanadera. Najveći politički uspjeh Jadranke Kosor svakako je završetak pregovora o pristupanju Hrvatske Europskoj uniji. Nakon poraza na parlamentarnim izborima iz 2011. Jadranka Kosor poražena je i na unutarstranačkim izborima te je novim predsjednikom HDZ-a postao Tomislav Karamarko, ministar unutarnjih poslova u vladi Jadranke Kosor.

Prvi europski izbori u Hrvatskoj 2013. godine: Skepsa prema izborima

Prvi izbori članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske održani su 14. travnja 2013. To znači da su se europski izbori u Hrvatskoj održali dva i pol mjeseca prije no što je zemlja 1. srpnja 2013. postala članicom Europske unije. Mada je bilo prijedloga da se ti izbori ne održe te da do redovnih europskih izbora u svim državama članicama EU-a u svibnju 2014. u Europskom parlamentu i dalje budu hrvatski zastupnici promatrači koje je imenovao Hrvatski sabor u ožujku 2012., morale su se ispoštovati odredbe iz Ugovora o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji. Hrvatska je stoga trebala provesti neposredne izbore svojih članova u predstavničko tijelo Europske unije. Prema Ugovoru, u tom je sazivu Europskog parlamenta Hrvatska imala pravo na dvanaest zastupnika. Zakon kojim se uređivao izbor članova iz Republike Hrvatske u Europski parlament donesen je još u srpnju 2010. godine u okviru usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s europskom pravnom stečevinom. Zakon je stručna javnost ocijenila veoma dobrim doprinosom hrvatskom izbornom zakonodavstvu jer je donio važan i dotad nekorisćen element na hrvatskim izborima. To je preferencijsko glasanje. Hrvatska je od 1990. promijenila sva tri poznata modela izbornih sustava – većinski, kombinirani i razmjerni – da bi od 1999. na nacionalnoj, a od 2001. i na lokalnoj i regionalnoj razini koristila razmjerni sustav, kakav se načelno zahtijeva u svim državama članicama Europske unije pri izborima za Europski parlament. Međutim hrvatski su birači sve do parlamentarnih izbora iz 2015. (na lokalnima i dalje) glasali isključivo za zatvorene blokirane liste koje su predlagale političke stranke, koalicije stranaka ili neovisni kandidati.⁹ Birači su preferencijsko glasanje na parlamentarnim izborima prvi put mogli koristiti 2015., prema istom modelu kao na europskim izborima.

Dakle na europskim izborima u Hrvatskoj „pionirski“ je omogućeno preferencijsko glasanje, tj. glasanje za kandidate unutar predloženih zatvorenih, ali neblokiranih lista. Konkretno, birači mogu na glasačkom listiću označiti jednoga kandidata koji ima prednost pred ostalim kandidatima na listi za koju je glasao, dajući mu na taj način preferencijski glas. Prema Zakonu, preferencijski glasovi za pojedine kandidate uvažavaju se isključivo ako broj preferencijskih glasova za jedinog kandidata iznosi najmanje deset posto glasova koje je osvojila lista na kojoj se kandidat nalazi. U tom su slučaju izabrani oni kandidati sa svake liste koji su dobili najveći broj preferencijskih glasova (sama lista mora dobiti najmanje pet posto glasova birača). Jedino kada dva ili više kandidata dobiju isti broj preferencijskih glasova, o izboru odlučuje njihov poredak na listi. Iako je tako definirana mogućnost preferencijskog glasanja sužena u odnosu na različite oblike preferencijskog glasanja koji postoje u izbornoj praksi, Hrvatska je na

⁹ I dok za pravovaljanu kandidaturu stranačkih i koalicijskih lista nije potrebno prikupljati potpise birača, za pravovaljanost lista neovisnih predlagača zakonski je potrebno prikupiti najmanje 5.000 potpisa birača.

europskim izborima dobila potpuno novi element legitimacije izabranih kandidata koji su sada „imenom i prezimenom“ stajali na dispoziciji biračima.

Tablica 1. Izborni elementi europskih izbora u Hrvatskoj

Zakonska osnova	Zakon o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske (Narodne novine, 92/10, 23/13, 143/13)
Datum održavanja izbora	14. travnja 2013. (europski izbori u Hrvatskoj); 25. svibnja 2014. (zajednički europski izbori u Hrvatskoj)
Tip izbornog sustava	Razmjerni izborni sustav s cijelom zemljom kao jednom izbornom jedinicom (<i>at large</i>)
Podjela na izborne jedinice	Cijela zemlja kao jedna izborna jedinica (<i>at large</i>)
Izorno nadmetanje	Zatvorene neblokirane liste
Oblik glasanja	Neobvezujuće preferencijsko glasanje u kojem birač osim za jednu listu može glasati i za jednu pojedinačnu kandidaturu na toj listi
Pravilo pretvaranja glasova u mandate	D'Hondtov postupak najvećeg broja za liste uz izborni prag od najmanje pet posto glasova birača i relativna većina za kandidate uz uvjet osvajanja najmanje deset posto glasova u odnosu na glasove pale za matičnu listu

Iako su analitičari izražavali skepsu hoće li i na koji način hrvatski birači iskoristiti tu zakonsku mogućnost, poglavito jer je preferencijsko glasanje bilo novina na hrvatskim izborima, rezultati su pokazali da je više od 69,11 posto birača odlučilo dati svoj preferencijski glas nekomu od predloženih kandidata na listi. Na sljedećim je izborima, 2014. godine, još veći postotak birača iskoristio mogućnost preferencijskoga glasanja, a nakon višemjesečne žive javne rasprave oko uvođenja preferencijskoga glasanja i na izborima za Hrvatski sabor zakonskim je izmjenama preferencijsko glasanje uvedeno i za parlamentarne izbore za 2015. godinu. I dok je skepsa prema preferencijskom glasanju na europskim izborima bila neopravdana, prvi europski izbori u Hrvatskoj protekli su i – završili – uz veliku skepsu birača prema potrebi i sadržaju izbora. Nikad u dvadeset i tri godine održavanja višestranačkih demokratskih izbora u Hrvatskoj na biračka mjesta nije izašlo tako malo birača. Kada je Državno izborno povjerenstvo kao najviše tijelo koje provodi izbore u zemlji objavilo da je na izbore izašlo 20,83 posto birača, odmah su se pojavile ocjene o potpunoj nezainteresiranosti hrvatskih birača za europske izbore i općenito za institucije Europske unije. Te su ocjene popratile i analize o izostanku bilo kakve motivirajuće institucionalne kampanje za izlazak birača na izbore, kao i nespremnost izbornih aktera, posebice najvećih političkih stranaka i njihovih koalicija, da iskoriste predizbornu kampanju za promicanje ne samo vlastitih programa

nego i za zalaganje za što aktivnije sudjelovanje građana u političkom životu kad su posrijedi europske teme. K tomu izvršna vlast na čelu s SDP-om, koja je bila uvjerena u svoju pobjedu na prvim europskim izborima, nije poslušala prijedloge da se europski izbori održe isti dan kad i lokalni izbori, u svibnju 2013. godine. Time bi broj birača na izborima zasigurno bio najmanje dvostruko veći, dok bi se pri samoj organizaciji izbora uštedjelo na ulozanim sredstvima.

Ipak, pravi je šok za vladajuću koaliciju, koju od 2011. uz socijaldemokrate čine još tri stranke: Hrvatska narodna stranka – liberalni demokrati (HNS), Hrvatska stranka umirovljenika (HSU) i Istarski demokratski sabor (IDS), bio neočekivani poraz na izborima. Nastupajući na izborima u dva bloka (prvi su činili SDP, HNS i HSU, a drugi samostalna lista IDS-ova predsjednika Ivana Jakovčića¹⁰), vladajući su tijesno izgubili od oporbenog HDZ-a i njegove koalicije. HDZ je na izborima s koalicijskim partnerima, od kojih je najjači bio HSP AS, dobio 32,86 posto glasova birača i ukupno šest mjesta u Europskom parlamentu, a SDP i koalicijski partneri 32,07 posto glasova birača i pet parlamentarnih mjesta. Preostali hrvatski mandat u Europskom parlamentu pripao je lijevoj oporbi Hrvatskim laburistima – stranci rada, s osvojenih 5,77 posto glasova birača. Zanimljivo je da je na HDZ-ovoj pobjedničkoj koalicijskoj listi uvjerljivo najveći broj preferencijskih glasova osvojila spomenuta Ruža Tomašić, koja je tijekom kampanje i dalje uvjetovano podržavala hrvatsko članstvo u Europskoj uniji, zbog čega su je mnogi proglašavali „najeuroskptičnijom“ kandidatkinjom na izborima. Takav se stav očito pokazao korisnim jer je Ruža Tomašić, koja se po ulasku u Europski parlament priključila frakciji Europskih konzervativaca i reformista, postigla drugi najbolji rezultat kada se računaju preferencijski glasovi, ponovivši isti uspjeh 2014. te gotovo udvostručivši broj dobivenih glasova.

Što se tiče poruka tijekom kampanje, europske teme gotovo se nisu niti čule od aktualnih pitanja institucionalnog funkcioniranja Europske unije, politika u cilju rješavanja višegodišnje ekonomske krize i konkretne koristi hrvatskog učlanjenja u Uniju. Ti „nečujni“ i „nevidljivi“ izbori koji su pokazali da bez sustavne kampanje, čak i na institucionalno nižerazrednim izborima, nije moguće računati na značajniji odaziv birača (Steger i dr., 2006: 3), slabo su zainteresirali i hrvatske medije. Jedino se govorilo o međusobnim napadima kandidata kada je riječ o svjetonazorskim razlikama i testiranju podrške birača u javnosti. Tako su se prvi europski izbori u Hrvatskoj pretvorili u „mininacionalne“ izbore i zapravo najveću anketu o podršci birača pojedinim strankama, stranačkim koalicijama i kandidatima. Politička komunikacija o potrebi izlaska

10 Razlog samostalnog nastupa IDS-ova predsjednika uvjetovao je sukob s predsjednikom SDP-a i premijerom Zoranom Milanovićem, a sukob je doveo i do odvojenih nastupa na lokalnim izborima u Istri, u kojoj je IDS od 1992. najjača stranka. Na lokalnim izborima pobijedio je ponovno IDS, dok su vladajućoj koaliciji, predvođenoj SDP-om, za pobjedu na europskim izborima nedostajali upravo glasovi za IDS, odnosno za Ivana Jakovčića.

na europske izbore svela se na rijetke primjere iz samih državnih institucija, pri čemu je Državno izborno povjerenstvo pokrenulo kampanju u medijima pod sloganom „Glasujmo za Europski parlament jer prvi put i mi odlučujemo“. Kampanja je uključila isticanje važnosti Europskog parlamenta, osobito nakon stupanja na snagu Lisabonskog ugovora, važnosti samih europskih izbora te novina u izbornom zakonodavstvu u pogledu preferencijskog glasanja. Toj kampanji u tisku, elektroničkim medijima te na internetu priključila se i sustavna kampanja nevladine udruge GONG (Građani organizirano nadgledaju izbore),¹¹ koja je također apelirala na izlazak građana na izbore, fokusirajući se na izborni proces.

Drugi europski izbori u Hrvatskoj 2014. godine: Referendum o vlasti

Nakon što su hrvatski birači u travnju 2013. prvi put birali svoje predstavnike u Europski parlament, na sljedeće su europske izbore izašli godinu dana kasnije, odnosno kad i birači svih ostalih država članica Europske unije. Na taj je način Hrvatska postala jedina zemlja u povijesti izbora za Europski parlament u kojoj su se izbori održali dvije godine zaredom i stoga predstavljaju jedinstven sadržaj za analize, i u političkom i u komunikacijskom smislu. Deficit su u oba smisla na europskim izborima prepoznale i institucije Europske unije koje su izborima održanim od 22. do 25. svibnja 2014. pristupile s ciljem zaustavljanja pada broja birača izašlih na izbore, kojih je na prethodnim izborima iz 2009. bilo tek nešto više od 43 posto. Sustavnije pripremljenu kampanju s predstavljanjem i javnim sučeljavanjem kandidata za predsjednika Europske komisije mogli su pratiti i birači u Hrvatskoj. S druge strane ponovno je izostalo sučeljavanje hrvatskih izbornih aktera u nacionalnim medijima, konkretno radijskim i televizijskim, jer referentni izborni zakon zahtijeva jednak tretman svih kandidata na izborima. To znači da svaka kandidacijska lista ima jednak prostor u elektroničkim medijima za predstavljanje svog programa i kandidata, a da medijske kuće ne mogu organizirati, primjerice, debate stranaka i kandidata koji prema ispitivanjima javnog mnijenja imaju najveću ili barem relevantnu podršku. Takva zastarjela izborna pravila u potpunosti su umrtvila i izbornu kampanju iz 2013. i izbornu kampanju iz 2014. te biračima nisu bila nimalo privlačna štura predstavljanja pojedinih lista bez prave polemike i sučeljavanja različitih mišljenja. U odnosu na 2013., kad se na izborima za Europski parlament natjecalo 28 lista, godinu dana kasnije birači su mogli odlučivati između 25 lista.

Ankete su ponovno najveće izgleda za pobjedu davale vladajućoj te najjačoj oporbenoj koalicijskoj listi. U usporedbi s prvim europskim izborima u Hrvatskoj, drugi su imali dulju izbornu kampanju jer su izbori iz 2013. raspisani mjesec i pol dana prije

¹¹ GONG je najaktivnija i najprepoznatljivija hrvatska nevladina udruga utemeljena 1997., koja se u prvom redu bavi poticanjem građana na aktivno bavljenje političkim životom i praćenjem rada vladinih institucija.

izbora,¹² a 2014. više od dva mjeseca uoči izbornog dana. No ni tada nije organizirana sustavnija i sadržajnija komunikacija između kandidata na izborima i birača. Dapače, većina je analitičara upravo izbore iz 2014. proglasila „najtišim“ dosad, odnosno kao „veliku, dvomjesečnu izbornu šutnju“. Iako su te godine stišane i svjetonazorske polemike koje se u Hrvatskoj redovito vode oko uloga sukobljenih strana u Drugom svjetskom ratu i pitanja tko jest, a tko nije bio za hrvatsku neovisnost početkom rata iz 1991., birači ni drugu godinu zaredom nisu mogli doznati ključne stvari o Europskom parlamentu i radu njegovih članova. Ono malo živosti u kampanji odvijalo se isključivo oko nacionalnih, a ne europskih tema, te su europski izbori iz 2014. u Hrvatskoj pretvoreni u svojevrsni referendum o aktualnoj vlasti, što se događa i drugdje u Europi. Shvate li se na takav način europski izbori održani u Hrvatskoj 2014., vladajuća koalicija u Hrvatskoj doživjela je težak poraz. Izbore je drugu godinu zaredom dobila koalicija predvođena oporbenim HDZ-om, kojemu se priključilo još pet stranaka s desnog političkog spektra. Međutim ovaj je put razlika između prvoplasirane i drugoplasirane liste bila znatno uvjerljivija. HDZ je sa svojim koalicijskim partnerima dobio 41,42 posto glasova birača i šest mjesta u Europskom parlamentu, a SDP sa svojim koalicijskim partnerima (HNS, HSU, IDS), kojima se sada pridružio i predstavnik srpske nacionalne manjine, 29,93 posto glasova birača i četiri zastupnička mjesta. Jedanaesto mjesto osvojila je novoosnovana zelena stranka ORaH (Održivi razvoj Hrvatske) bivše SDP-ove ministrice Mirele Holy, s 9,42 posto glasova birača, čime je frakcija zelenih u Europskom parlamentu dobila jedinog zastupnika iz bivših socijalističkih zemalja. Izborni prag od pet posto prešla je i koalicija desnih stranaka Savez za Hrvatsku, ali s nedovoljnim brojem glasova birača za osvajanje barem jednog mandata.

Na taj se način u potpunosti promijenila politička slika Hrvatske te su u samo dvije i pol godine od smjene vlasti na parlamentarnim izborima iz 2011. stvoreni preduvjeti za novu rotaciju na vlasti. Težak poraz vladajuće koalicije s lijevog ideološkog spektra tumači se neispunjavanjem predizbornih obećanja iz 2011. o rješavanju ekonomske i društvene krize, nizom unutarnjih podjela (tadašnji hrvatski premijer Zoran Milanović samo je nekoliko tjedana uoči europskih izbora smijenio, prema tadašnjim ispitivanjima javnog mnijenja, najpopularnijeg ministra u Vladi iz resora financija i ujedno rivala unutar SDP-a Slavka Linića) te oporavkom HDZ-a nakon korupcionaških afera, zbog kojih je njegov bivši predsjednik završio u pritvoru, a sama stranka na sudu. Očito je da hrvatski birači lakše opraštaju suđenja za korupciju negoli nesposobnost na vlasti koja se neposredno reflektira na njihove živote. Naposljetku, tadašnja se vlast u Hrvatskoj neprestance kritizirala zbog iznimno loše političke komunikacije s građanima, u čemu je najniže ocjene dobivao sam premijer. Tako se oporba na čelu s HDZ-om, koji je definitivno hrvatska politička stranka sa najstabilnijom podrškom u biračkom tijelu, našla

12 Izbore za Europski parlament u Hrvatskoj, prema Zakonu, raspisuje predsjednik Republike.

u položaju korištenja političkih i komunikacijskih pogrešaka vladajuće koalicije, koje će joj biti dovoljne za skori povratak na vlast.¹³ Sve napetija situacija među vladajućim i oporbenim političkim strankama te nerješavanje nagomilanih problema u zemlji utjecali su na povećano zanimanje birača za europske izbore 2014. godine. Iako rast nije dramatičan, ipak je te godine na birališta izašlo 25,24 posto birača, što je otprilike za petinu više negoli 2013. Usto, riječ je o relevantnom broju birača na temelju kojeg se mogu prepoznati srednjoročni trendovi u političkom životu zemlje.

Tablica 2. Politički kontekst i sadržaj parlamentarnih i europskih izbora u Hrvatskoj od 1990. do 2015.

Izbori	Politički kontekst	Nacionalne teme	Europske teme
<i>Parlamentarni 1990.</i>	Prvi višestranački demokratski izbori održani na vrhuncu jugoslavenske političke krize	Redefiniranje državnog statusa Hrvatske unutar ili izvan Jugoslavije	Pozivanje na europske vrijednosti i zagovaranje članstva u EEZ-u
<i>Parlamentarni 1992.</i>	Intrakonfliktni izbori održani usred Domovinskog rata i prvi nakon međunarodnog priznanja Hrvatske	Prva godina međunarodnog priznanja države i planirano oslobađanje okupiranih dijelova zemlje	Nastavak zagovaranja ulaska u Europsku uniju uz pojavu euroskepticizma
<i>Parlamentarni 1995.</i>	Postkonfliktni izbori nakon vojnog oslobođenja okupiranih dijelova zemlje	Pobjeda u ratu i poratna obnova zemlje	Jačanje eurooptimizma na valu poratnog optimizma u zemlji
<i>Parlamentarni 2000.</i>	Prva smjena vlasti nakon 1990. zbog društvene i ekonomske krize	Demokratizacija političkog sustava i ekonomski oporavak	Novo jačanje eurooptimizma zbog promjena unutar zemlje

¹³ Sljedeći parlamentarni izbori u Hrvatskoj održali su se 8. studenoga 2015., a zanimljivo je da su im rezultati, kada je riječ o podršci birača dvjema najvećim političkim koalicijama, bili gotovo istovjetni europskim izborima iz 2013. Naime Domoljubna koalicija predvođena HDZ-om osvojila je 59 mandata, od čega tri u XI. izbornoj jedinici u kojoj glasaju hrvatski državljani bez prebivališta u Republici Hrvatskoj, dok je koalicija Hrvatska raste predvođena SDP-om osvojila 56 mandata i nije se natjecala u XI. izbornoj jedinici. IDS na ove izbore nije izašao u koaliciji s SDP-om nego u koaliciji s još jednom regionalnom strankom, PGS-om (Primorsko-goranski savez) te osvojio tri mandata.

Parlamentarni 2003.	Nova smjena vlasti	Učinkovitija vlast i pokretanje razvoja	Zadržavanje eurooptimizma uz novog promicatelja na vlasti europskih tema i euroatlantskih integracija
Parlamentarni 2007.	Ostanak na vlasti vladajuće stranke i koalicije	Zadržavanje postojećih političkih i ekonomskih trendova u srazu sa zahtjevima za promjene	Najava skorog ulaska u Europsku uniju
Parlamentarni 2011.	Nova smjena vlasti zbog posljedica četverogodišnje ekonomske krize i afera vezanih uz korupciju	Ustrajanje na poštenoj i učinkovitoj vlasti u uvjetima krize	Isticanje dovršetka pregovora o ulasku Hrvatske u Europsku uniju
Europski 2013.	Prvi europski izbori u Hrvatskoj	Prvo odmjeravanje snaga nove vlasti i nove oporbe nakon parlamentarnih izbora iz 2011.	Marginalno uz iščekivanje službenog datuma ulaska u Europsku uniju od 1. srpnja 2013.
Europski 2014.	Drugi europski izbori u Hrvatskoj i prvi zajednički s ostatkom Europske unije	„Nacionalizacija“ europskih izbora s potpunim prenošenjem unutarnjih tema u komunikacijski prostor	Evaluacija prve godine članstva Hrvatske u Europskoj uniji
Parlamentarni 2015.	Nova smjena vlasti uz dosad najdulje razdoblje poslijeizbornog koaliranja i tvorbe koalicijske vlasti	Kontrast između programa gospodarskog oporavka i pozivanja na prošlost	Migracijska kriza u Europi kao posljedica bliskistočnih sukoba i mjere Europske unije

Zaključak: Europski izbori kao međuizbori

Upravo posljednji podatak da je u godinu dana interes za europske izbore u Hrvatskoj narastao s petine na četvrtinu biračkog tijela govori o tome da je politička komunikacija za njih u Hrvatskoj polučila uspjeh uglavnom na temelju „usmene predaje“ o njihovoj važnosti za ukupnu političku sliku u zemlji. Hrvatski državljani još se uvijek ne osjećaju građanima Europske unije, za što je očito prerano, posebice u kontekstu permanentne krize koja je najteže pogodila zemlje u sredozemnom bazenu, poput Hr-

vatske (Grčka, Cipar, Italija, Slovenija). Na taj su se način europski izbori u Hrvatskoj pretvorili u jedan oblik „međuzbora“ kao izbora na kojima se testira popularnost političkih stranaka između najvažnijih izbora u zemlji, onih parlamentarnih. Oba puta, i 2013. i 2014., njih je najbolje iskoristila oporba, poglavito HDZ, koji je na njima vratio izgubljenju podršku birača te gotovo posve izbrisao sjećanje na rezultate svoje vlasti do 2011. U smislu političke komunikacije, europski su izbori u Hrvatskoj uvelike namjerno promašili europske teme, kao i sam smisao svog organiziranja. Ali ipak su skrenuli pozornost na sebe kao na veoma važan proces u detektiranju odnosa snaga među političkim akterima u zemlji, među kojima su gotovo svi na izborima izražavali eurooptimizam. Također, potvrdili su da je u političkom pozicioniranju središnje pitanje stvaranje konzistentnog imidža oko konkretne teme (Davies i Newman, 2008: 15). Ako je to najvažnija europska odlika europskih izbora u Hrvatskoj iz 2013. i 2014., cilj je ostvaren.

Literatura

- Breuning, M. (2007). *Foreign Policy Analysis: A Comparative Introduction*, New York / Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Čepo, D. (2013). *Političke institucije Europske unije*, Zagreb: Plejada.
- Davies, P. J.; Newman, B. I. (ur.) (2008). *Winning Elections with Political Marketing*, New York: Routledge.
- Fontaine, P. (2007). *Europa u 12 lekcija*, Bruxelles: Europska komisija, Ured za službene publikacije Europskih zajednica.
- Hix, S. (2004). *The Political System of the European Union*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kasapović, M. (ur.) (2001). *Hrvatska politika 1990.-2000.: Izbori, stranke i parlament u Hrvatskoj*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Kasapović, M. (1996). *Demokratska tranzicija i političke stranke*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Keukeleire, S; MacNaughtan, J. (2008). *The Foreign Policy of the European Union*, New York / Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Lalić, D; Kunac, S. (2010). *Izborne kampanje u Hrvatskoj*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Magnette, P. (2013). *Politički sustav Europske unije*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- McCormick, J. (2011). *Razumjeti Europsku uniju*, Zagreb: Mate.
- Mintas-Hodak, Lj. (2011). *Europska unija*, Zagreb: Mate.

- Nuttall, S. (2000). *European Foreign Policy*, Oxford: Oxford University Press.
- Petak, Z; Kasapović, M; Lalić, D. (2004). *Lokalna politika u Hrvatskoj*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Skupina autora (2008). *Hrvatska na putu u Europsku uniju: od kandidature do članstva*, Zagreb: Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija.
- Skupina autora (2010). *Ustav Republike Hrvatske – pročišćeni tekst*, Zagreb: Narodne novine.
- Smerdel, B; Sokol, S. (2007). *Ustavno pravo*, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Steger, W. P; Kelly S. Q; Wrighton J. M. (editors) (2008). *Campaigns and Political Marketing*, New York: Routledge.
- Šiber, I. (2003). *Politički marketing*, Zagreb: Politička kultura.
- Šiber, I. (2003). *Političko ponašanje – istraživanja hrvatskog društva*, Zagreb: Politička kultura.
- Tanner, M. (2010). *Croatia: A Nation Forged in War*, New Haven: Yale University Press.
- Tišma, S; Samardžija, V; Jurlin, K. (2012), *Hrvatska i Europska unija: prednosti i izazovi članstva*, Zagreb: IMO.
- Trent, J. S; Friedenberg, R. V. (2008). *Political Campaign Communication: Principles and Practices*, Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Zakošek, N. (2002). *Politički sustav Hrvatske*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.
- Weidenfeld, W; Wessels, W. (2005). *Europa od A do Ž: Priručnik za europske integracije*, Zagreb: Zaklada Konrad Adenauer, ured u Zagrebu.

Summary

Croatia is the latest country to become a full member of the European Union. It is also the only member state in which the elections for the European Parliament were held in two consecutive years: 2013 and 2014. Noting that Croatia held an EU membership referendum in 2012, we can conclude that no other EU member had its voters deciding as often on European political issues. Does this also mean that Croatian voters are „most European“ in political communication on European issues in direct elections? Or were the two European elections and the referendum utilized by the political parties to focus on the national political, economic and social issues? Based on the experiences of the European parliament elections, political communication in Croatia demonstrates both a common European trend and specifically Croatian characteristics. As was the case in most EU member states in the European elections in 2004 and 2009, Croatia experienced the domination of national issues in political communication and the self-identification of election participants. Croatia is specific inasmuch as the crucial role in 2013 and 2014 in the promotion of European issues and the importance of the European Parliament was played by the electoral administration headed by the State Electoral Commission. These two communication approaches to elections (the national by the political parties, and the European by the electoral administration) turned the European elections into a form of mini-parliamentary elections.

Keywords: Croatia, European Union, European elections, referendum, political communication.

